

A MAGYARORSZÁGI ÉLELMISZERÁGAZAT ÖKO-HATÉKONYSÁGI ELEMZÉSE AZ ABLAKON BEDOBOTT PÉNZ PROGRAM VÁLLALATI GYAKORLATÁBÓL

NAGY ZITA BARBARA¹ – KISS LÍVIA BENITA¹ – SZŰCS KRISZTINA¹ –
TÓTH GERGELY²

Összefoglalás

Cikkünkben bemutatjuk a magyarországi élelmiszerágazat jelenlegi helyzetét, valamint az élelmiszeripari vállalkozások súlyát az ABP Program keretében. Vizsgálatunkkal azt kívánjuk feltárni, hogy a kutatásba bevont cégek esetében miként érvényesül Jevons paradoxona.

Kulcsszavak

élelmiszerágazat, Jevons paradoxon, öko-hatékonyság

Summary

Our article's goal is to introduce the current state of Hungarian food industry as well as the weight of food companies within the APB Program. Our research investigates the ways in which Jevons' paradox predominates in the examined companies.

Key words

food industry, Jevons paradox, eco-efficiency

¹ PhD hallgató, Pannon Egyetem, Georgikon Kar, nb@georgikon.hu

² tanszékvezető, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Georgikon Kar, tg@georgikon.hu

Kutatási cél

A kutatási szempontok meghatározása során nagyban befolyásolt minket az az ökológiai krízis, aminek figyelmeztető jeleivel közvetlenül vagy közvetetten, akarva vagy akaratlanul mindenhol szembe találkozunk.

A vizsgálat fő irányvonalát az jelentette, hogy bemutassuk a magyarországi élelmiszerágazat jelenlegi helyzetét, meghatározzuk az élelmiszeripari vállalkozások súlyát az ABLAKON BEDOBOTT PÉNZ Program keretében, és megnézzük, hogy az ökoteknológiai fejlesztések a valódi problémát orvosolják-e.

A vizsgálattal azt kívántuk feltárni, hogy a kutatásba bevont cégek esetében miként érvényesül Jevons paradoxona. Mint tudjuk, az ökoinnováció fontos szerepet tölt be a környezeti szennyezések csökkentésében, a környezetkímélő technológiák elterjedése azonban még napjainkban is lassú folyamat, és az új technológia további előre nem látható következményei sem egyértelműek.

William Stanley Jevons A szénkérdés c. könyvében említ egy ökológiai-gazdasági paradoxont, melyet azóta Jevons-paradoxonként tartanak számon. E paradoxon arra hívja fel a figyelmet, hogy egy természeti erőforrás hatékonyabb felhasználásának sokszor az a következménye, hogy összességében növekszik az adott erőforrás használata. Tehát ha egységnyi gazdasági tevékenység hatása a környezetre nézve csökken is - az ökoteknológia alkalmazásának következtében -, ezt ellensúlyozza a gazdaság összteljesítményének növekedése (York 2006).

A magyarországi élelmiszerágazat helyzete

Kutatási célkitűzésünk megkívánja, hogy mielőtt rátérnénk az ABP Programban szereplő élelmiszeripari vállalatokra, szükségesnek tartjuk, hogy bemutassuk a magyarországi élelmiszerágazat általános helyzetét.

Az élelmiszerágazat az emberi vagy állati felhasználású élelmiszerek és italok, illetve dohánytermékek és számos, élelmiszernek közvetlenül nem minősülő köztes termék üzemi előállításával foglalkozik. Magyarország számára ez az ágazat stratégiai fontosságú terület.

1. táblázat: Az élelmiszeripar termelése és értékesítése (milliárd Ft, változás az előző évhez viszonyítva %)

	2009	2010	2011	2012	2013
Termelési érték (folyó áron)	2070,4	2031,6	2285	2527,3	2633,3
Termelési érték volumenváltozása	-2	-0,7	3,1	4,6	-0,3
Belföldi értékesítés (folyó áron)	1463,1	1415,3	1493,7	1592,2	1627
Belföldi értékesítés volumenváltozása	-4,6	-2,2	-2,5	1,2	-1,9
Export értékesítés (folyó áron)	614,5	649,9	769,8	913	1015,6
Export értékesítés volumenváltozása	4,8	7,8	6,7	11	5,7
Összes értékesítés (folyó áron)	2077,6	2065,3	2263,5	2505,2	2642,6
Összes értékesítés volumenváltozása	-2	0,7	0,4	4,6	0,9

Forrás: Magyarország Kormánya B/3566. számú jelentés az agrárgazdaság 2013. évi helyzetéről. I-II. kötet. I. kötet, Budapest (2015. március)

Az 1. táblázat az élelmiszeripari termelésünket és értékesítésünket mutatja be 2009 és 2013 között. A 2013. évi, a korábbi szintet megőrző teljesítmény legfőbb oka, hogy az év első felében az előző évi kedvezőtlen mezőgazdasági terméseredmények miatt drága volt az

alapanyag. Kedvezőtlenül hatott továbbá az ágazat belföldi teljesítményére, hogy a fogyasztói kereslet a növekvő reálbérek és munkaerő piaci lehetőségek hatását jelentős időbeli eltolódással követve indult csak növekedésnek. A fenti folyamatoknak köszönhetően tovább nőtt az exportértékesítés részesedése az összes értékesítésből. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy az élelmiszeripar nagyrészt továbbra is a belső kereslet kielégítésére termel, az összes értékesítés közel kétharmada hazánkban kerül piacra.

2. táblázat: A fontosabb élelmiszeripari szakágazatok részesedése a termelési értékből (%)

	2009	2010	2011	2012	2013
húsfeldolgozás-tartósítás	9,4	9,3	9,1	10,1	10,5
baromfihús feldolgozása, tartósítása	8,1	7,9	8,7	9,4	9,1
tejtermék gyártása,	9,9	10,2	9,3	8,8	8,7
egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, tartósítás	6,9	6	7,3	7,4	6,8
üdítőital, ásványvíz gyártása	7,3	6,9	6,7	6,4	6,6
olaj gyártása	4,4	5,5	6,5	6,8	6,1
hús-, baromfihús-készítmény gyártása	8,7	8,4	7,6	6,3	6,1
haszonállat - eledel gyártás	5,5	6	6	6,4	6
kenyér, friss pékáru gyártása	4,8	4,9	4,4	4,3	4,1
tea, kávé feldolgozása	3,8	3,9	3,9	3,9	3,6
malomipari termékek gyártása	3,4	3,4	3,3	3,4	3,3
hobbyállat-eledel gyártása	3,1	3,3	2,9	2,8	3,3
sörgyártás	3,8	4	3,6	3,4	3,2
máshova nem sorolható egyéb élelmiszer gyártása	1,4	1,2	1,4	1,9	2,8
egyéb	19,5	19,1	19	18,7	19,6

Forrás: Magyarország Kormánya B/3566. számú jelentés az agrárgazdaság 2013. évi helyzetéről. I-II. kötet. I. kötet, Budapest (2015. március)

A 2. táblázat szemlélteti, hogy az élelmiszeripari termelés továbbra is erősen koncentrált, az öt legnagyobb szakágazat részesedése a teljes termelési értékből több mint 40 %. A három húsipari szakágazat pedig a termelési érték több mint egynegyedét adja (25,7 %). Az utóbbi években nőtt a húsfeldolgozás-, tartósítás, a baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazatok részesedése, míg érdemi csökkenés a hús-, baromfihús készítmény gyártása, és a tejtermékek gyártása szakágazatok esetében figyelhető meg.

Fontos kiemelni, hogy a jelentős súlyú húsfeldolgozás, tartósítás szakágazat termelésének volumene ötödik éve bővül. Emellett a készétel gyártása és a máshova nem sorolható egyéb élelmiszerek termelése, a szakágazatok termelési volumene harmadik éve két számjeggyel nő. A hobbyállat eledel gyártása, és az üdítőital gyártása szakágazatok is növekvő tendenciát mutatnak, az utóbbi öt évben csak egyszer mérséklődött a volumenük. Ezzel szemben a hús-, baromfihús készítmény gyártása, és a desztillált szeszes ital gyártása szakágazatok termelésének volumene az utóbbi négy év mindegyikében visszaesett. A többi szakágazat teljesítménye hullámzóan alakult. Az élelmiszeriparon belül az élelmiszergyártás a meghatározó. Az élelmiszergyártás a teljes termelési érték 85,1 %-át, az italgyártás 13,8 %-át, a dohánytermékek gyártása pedig 1,1 %-át adta 2013-ban. Az élelmiszergyártás termelési volumene 2013-ban 0,8 %-kal csökkent, az italgyártásé és a dohánytermékek gyártásáé azonban 2,5, illetve 3,5 %-kal bővült.

Ha az élelmiszeripar területi elhelyezkedését vizsgálva a vállalati székhely alapján megállapíthatjuk, hogy az élelmiszeripar a vállalkozások száma, árbevétele és alkalmazotti létszáma szempontjából erőteljes területi koncentrációt mutat. A legjelentősebb részesedése mindhárom mutató esetében Budapestnek és Pest megyének van, ide összpontosul az ágazat árbevételének több mint egyharmada (38,7 %-a), a vállalkozások számának és az alkalmazotti létszámnak 30,4 %-a, illetve 30,1 %-a. Jelentős a súlya még Bács-Kiskun, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Csongrád, és Hajdú-Bihar megyének. Budapesten és Pest megyében árbevétel szempontjából a legjelentősebb szakágazat az üdítőital, ásványvíz gyártása, a dohánytermék gyártása, az olaj gyártása, és az édesség gyártása. Bács-Kiskun megyében pedig a húsfeldolgozás, tartósítás, a baromfihús feldolgozása, tartósítása, az egyéb gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás, tartósítása, és a szőlőbor termelése a legfontosabb élelmiszeripari szakágazat, és az árbevétel mintegy kétharmadáért felelős.

Az Ablakon Bedobott Pénz Program

A Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület (KÖVET) Fenntartható Gazdálkodásért 1995 októberében alakult, és 2002-ben indította útjára, és azóta is rendszeresen megszervezi a gazdasági előnnyel is járó, környezeti megtakarításokat bemutató Ablakon Bedobott Pénz Programot. A programban bármely vállalat, szervezet részt vehet, melynél az elmúlt öt év során olyan környezetvédelmi intézkedést, beruházást hajtottak végre, mely egyben pénzügyi megtakarítást is eredményezett.

A KÖVET ma már bevált modellekkel bizonyítja, hogy a környezetvédelem nem ablakon kidobott pénz. Az öko-hatékonyság növekedésének előnyeiként említhető, hogy jó a társadalomnak, mert a szennyezés mértéke csökken, előnyös a vállalatnak, mert hatékonysága, versenyképessége és nyeresége nő, és végül hasznos az egyénnek, mert ésszerű fogyasztással továbbra is növelheti életszínvonalát. (ablakonbedobottpenz.hu 2015)

A programot első évben 12 vállalat, 44 intézkedése indította útjára.

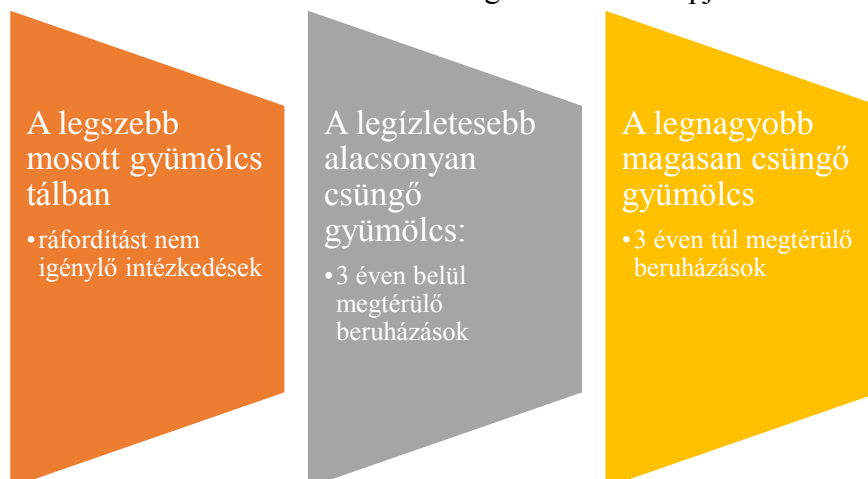
A legsikeresebb fejlesztéseket a KÖVET Környezeti Megtakarítás Díjjal jutalmazza, amely nemcsak magas erkölcsi elismeréssel jár, de egyike azon hazai környezetvédelmi elismeréseknek, amelyekkel a díjazott vállalatok továbbjuthatnak az Európai Unió "Európai Üzleti Díj a Környezetért" elnevezésű versenyére. (ablakonbedobottpenz.hu, 2015)

Értékelésnél figyelembe vett szempontok:

- Az intézkedésnek környezeti és gazdasági haszna is legyen (minél nagyobb a vállalat egészéhez viszonyítva).
- Adott intézkedést díjazzák, nem a vállalatot.
- Előny: a technológiai optimalizálás mellett a tudatformálás.

A legsikeresebb intézkedéseket a megtérülési idő alapján három kategóriában díjazza az Egyesület.

1. ábra Intézkedések a megtérülési idő alapján

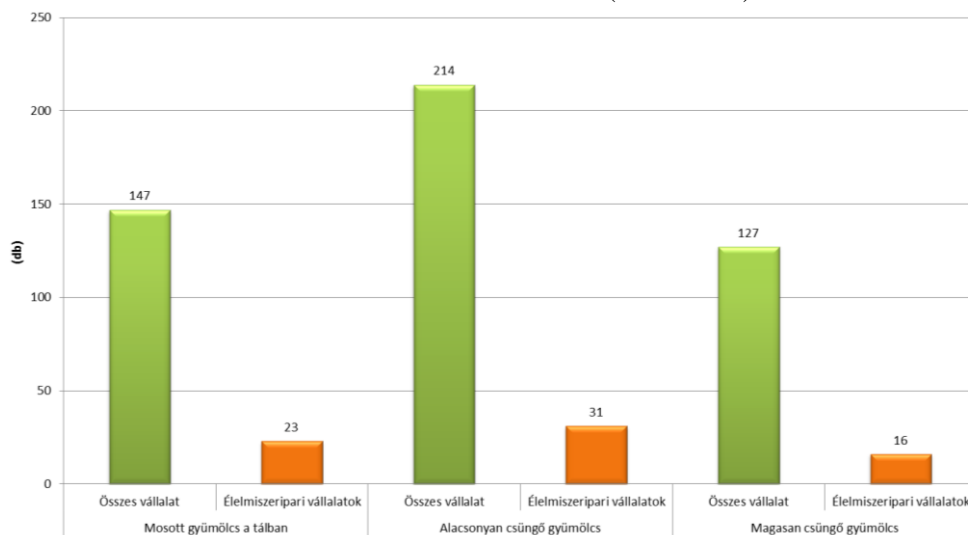
Forrás: saját szerkesztés

A hazai élelmiszeripari vállalkozások ökohatékonyági elemzése 2002-2014 közötti időszakban

A vizsgálatunk fő irányvonalát az jelentette, hogy bemutassuk a magyarországi élelmiszerágazat jelenlegi helyzetét, valamint meghatározzuk az élelmiszeripari vállalkozások súlyát az ABP Program keretében. A vizsgálattal azt kívántuk feltárni, hogy a kutatásba bevont cégek – az élelmiszeripari vállalkozások - esetében miként érvényesül a Jevons paradoxon.

Kutatásunkban elvégeztük a hazai élelmiszeripari vállalkozások ökohatékonyági elemzését a 2002 és 2014 közötti időszakban.

2. ábra: Intézkedések száma (2002-2014)

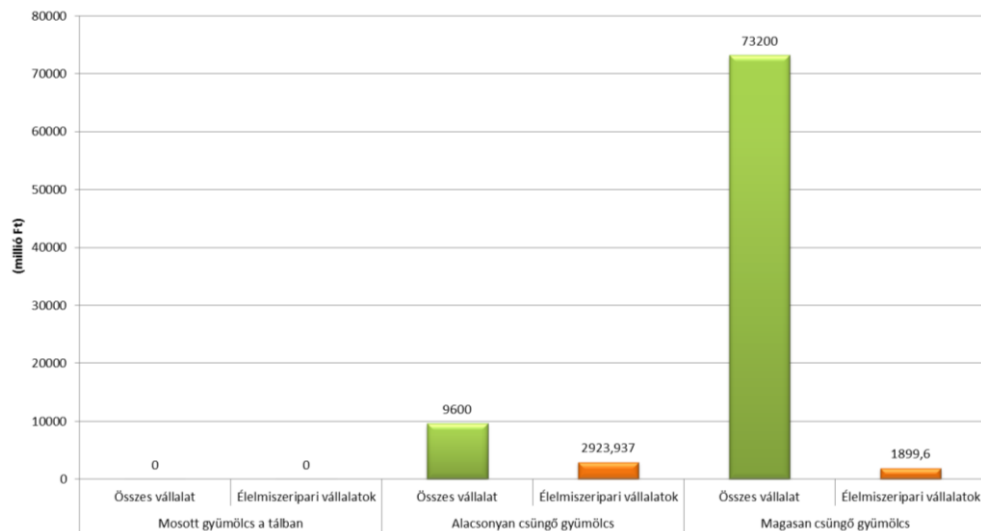

Forrás: saját számításokon alapuló szerkesztés

Kutatásunk során elsőként megnéztük, miként alakultak a vizsgált időszakban az élelmiszeripari vállalkozások környezetvédelmi beruházásai és intézkedései. Az 2. ábra összeveti az ABP Program keretében górcső alá vett összes vállalkozás és ebből az élelmiszeripari vállalkozások intézkedéseinek számát a Programban meghatározott három

kategóriába sorolva. A 488 intézkedésből 70 élelmiszeripari vállalkozások által került megvalósításra, ami csupán 15 %-át teszi ki az összes intézkedésnek.

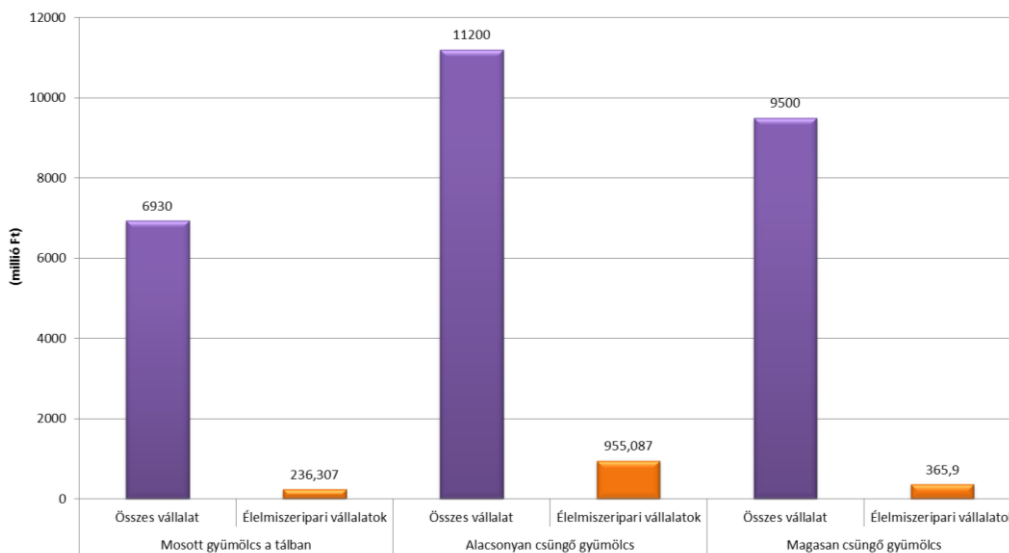
3. ábra: Beruházások alakulása a különböző kategóriákban

Forrás: saját számításokon alapuló szerkesztés

Ezután megvizsgáltuk, miként alakultak a beruházások az egyes kategóriákban. A 3. ábráról leolvashatjuk, hogy a 82. 800 millió Forintot költöttek a vállalkozások környezetvédelmi beruházásokra, ebből az élelmiszeripari vállalkozások 4. 824 millió Forintot.

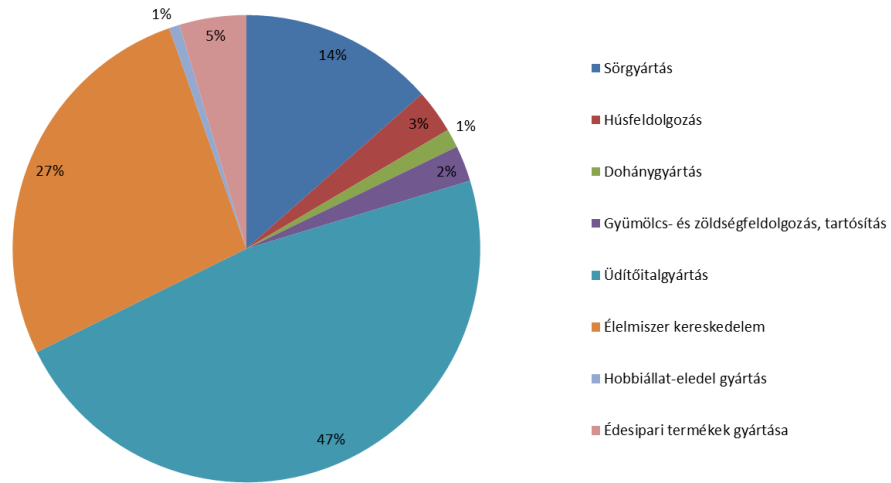
4. ábra: Megtakarítások a különböző kategóriákban

Forrás: saját számításokon alapuló szerkesztés

Ugyanígy megnéztük, hogy a beruházások hatására a vállalkozások megtakarításai (4. ábra) hogyan alakultak. Az élelmiszeripari vállalkozások 4. 824 millió Forintos beruházása 698 millió Forintos megtakarítást eredményezett az összes vállalkozás 27.630 millió Forintos megtakarításából.

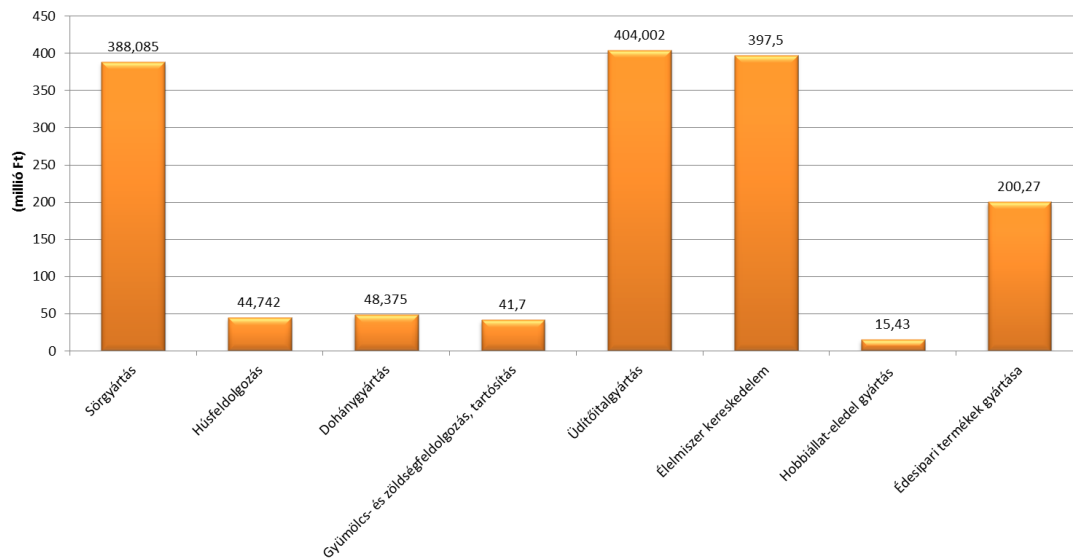
5. ábra: Az élelmiszeripari ágazatok megoszlása a beruházások tekintetében

Forrás: saját számításokon alapuló szerkesztés

Az élelmiszeripari szakágazatok (5. ábra) közül az üdítőitalgyártás (47%), az élelmiszerkereskedelem (27%) és sörgyártás (14%) ágazatai voltak kiemelkedőek a beruházások tekintetében. Tehát a legtöbb beruházás ezekben az ágazatokban valósult meg.

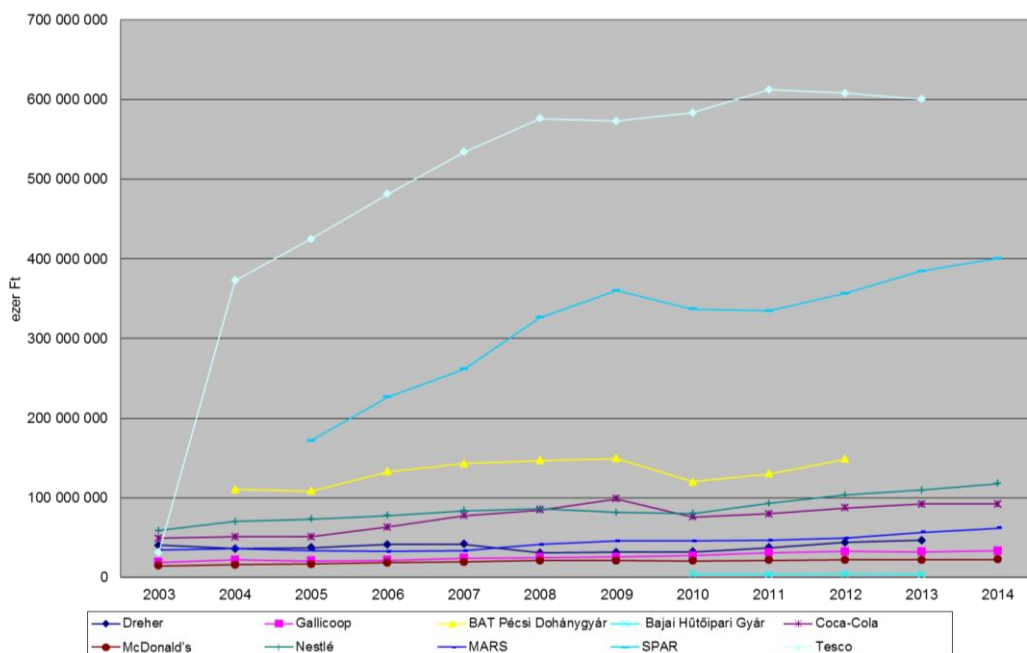
6. ábra: Évi megtakarítások a különböző élelmiszerágazatokban

Forrás: saját számításokon alapuló szerkesztés

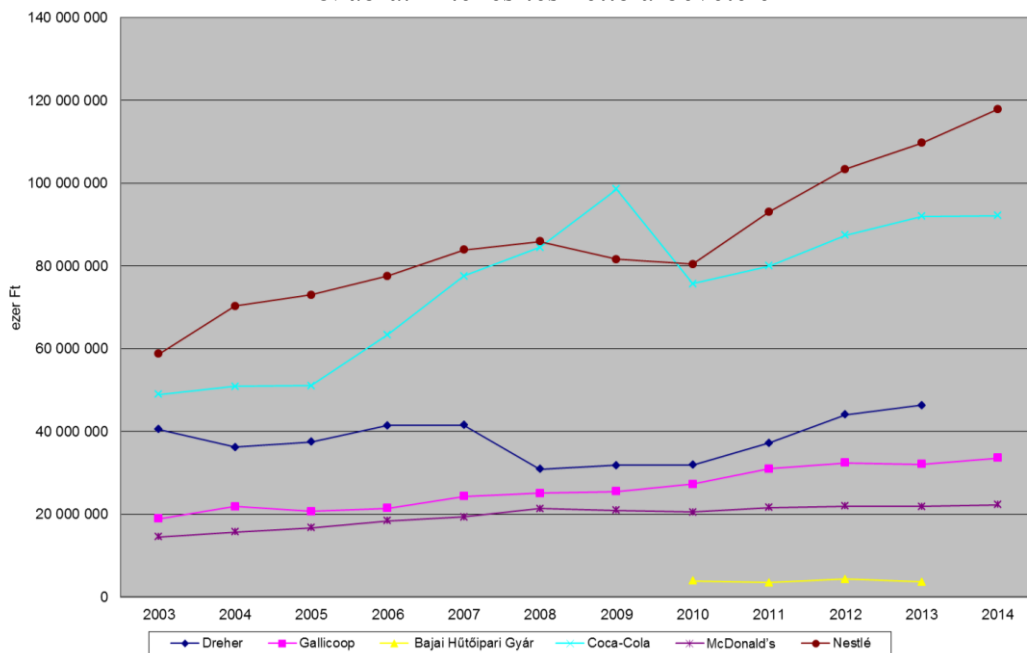
Az előbb bemutatott élelmiszer szakágazatok beruházásaihoz hasonlóan alakultak a megtakarítások is (6. ábra).

7. ábra: Értékesítés nettó árbevétele

Forrás: saját számításokon alapuló szerkesztés (<http://e-beszamolo.im.gov.hu>)

8. ábra: Értékesítés nettó árbevétele

Forrás: saját számításokon alapuló szerkesztés (<http://e-beszamolo.im.gov.hu>)

Az élelmiszeripari vállalatok értékesítésének nettó árbevételét vonaldiagramokon (7. és 8. ábra) tettük szemléletessé.

Összegzés

Kutatásunkban megvizsgáltuk és bemutattuk a magyarországi élelmiszerágazat jelenlegi helyzetét, melynek eredményeképpen azt a következtetést vontuk le, hogy ezen ágazat stratégiai fontosságú terület Magyarország számára.

A kutatási célunknak megfelelően megállapítottuk az élelmiszeripari vállalkozások alacsony súlyát az ABLAKON BEDOBOTT PÉNZ Program keretében. Konstatáltuk, hogy az ökotecnológiai fejlesztések, amelyek a környezetvédelem érdekében létrejövő ökoinnovációs fejlesztések, nem igazán a valódi probléma orvoslására irányultak, hiszen a megújulás, fejlődés képessége nem csak lehetőség, hanem egyben bizonyos kényszer is az élelmiszervállalkozások számára.

A vizsgálattal feltártuk, hogy a kutatásba bevont cégek esetében érvényesül Jevons paradoxona. Mint tudjuk, az ökoinnováció fontos szerepet tölt be a környezeti szennyezések csökkentésében, a környezetkímélő technológiák elterjedése azonban még napjainkban is lassú folyamat és az új technológia további előre nem látható következményei sem egyértelműek.

Irodalom

Antal László (2004): *Fenntartható-e a fenntartható növekedés?* Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest.

Kerekes Sándor – Kobjakov Zsuzsa (2000): *Környezetgazdaságtan és környezeti menedzsment.* SZÁMALK Kiadó, Budapest.

Tomka Béla (2011): *Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Tóth Gergely (2007): *Valóban Felelős Vállalat.* KÖVET, Budapest.

York, R. (2006): Ecological Paradoxes: William Stanley Jevons and the paperless office. *Human Ecology Review.* 13(2). 143-147.

Magyarország Kormánya B/3566. számú jelentés az agrárgazdaság 2013. évi helyzetéről. I-II. kötet. Budapest (2015. március).

<http://e-beszamolo.im.gov.hu>

<http://www.ablakonbedobottpenz.hu>